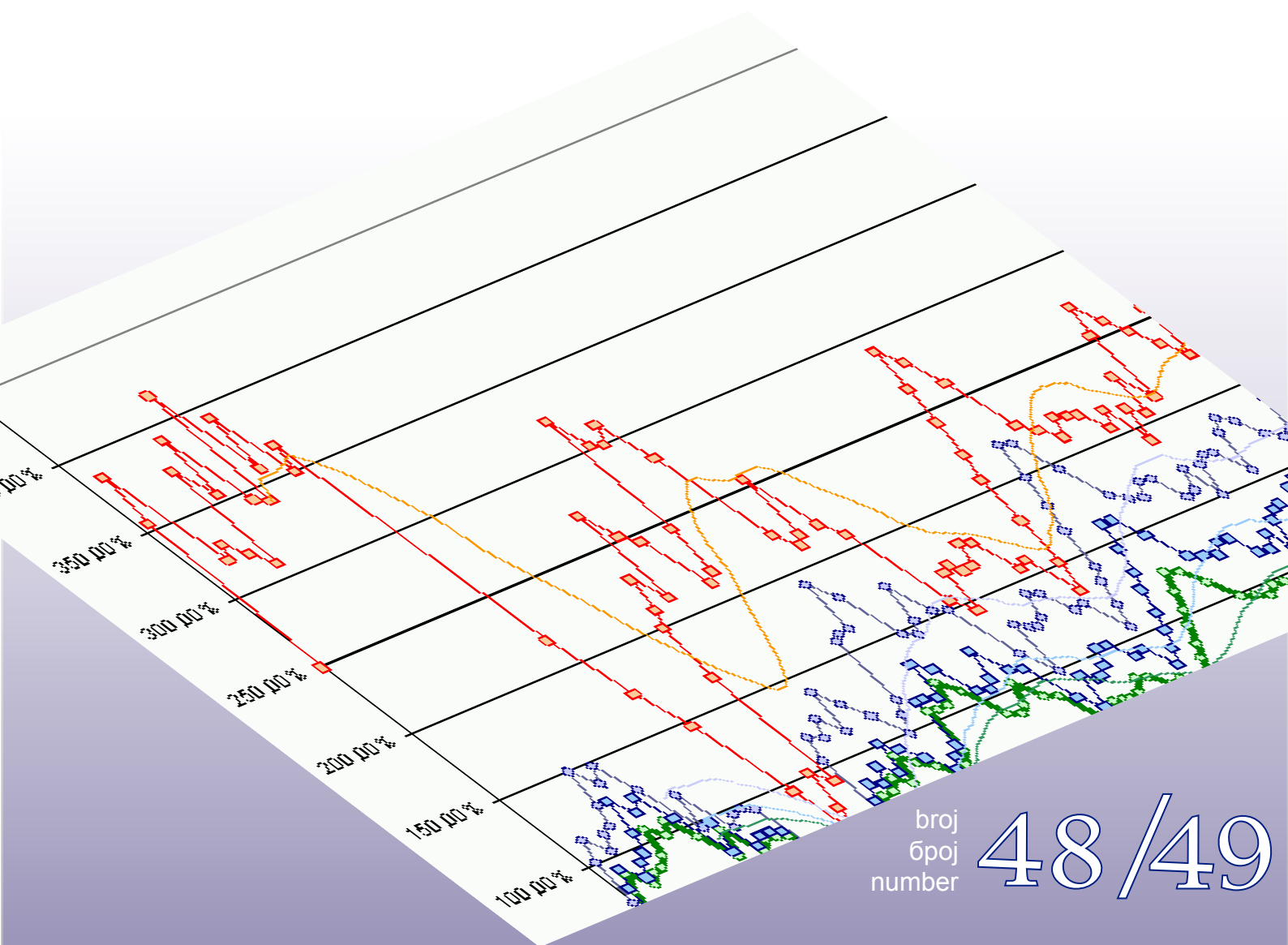

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Tax Authority

Oma Bilten

broj
број
number

48/49

Uz dvobroj

U prethodnim brojevima biltena naglašavili smo negativni trend u naplati prihoda od indirektnih poreza koji se započeo još u četvrtom kvartalu 2008. godine. Primjena Sporazuma o stabilizaciji sa EU, te potom negativni efekti globalne financijske i ekonomske krize, proizveli su ogroman uticaj na gubitke prihoda od carina i PDV-a. Očekuje se da će gubici prihoda biti dijelom nadoknađeni povećanjem akciza na cigarete i putarine iz cijene naftnih derivata. Osim fiskalnih efekata uvođenje dodatne putarine iz cijene naftnih derivata trebalo bi doprinijeti financijskoj sigurnosti za međunarodne financijske organizacije koje podržavaju izgradnju autoputeva u BiH. Nadalje, povećanje stope putarine, kao posebne vrste prihoda od akciza, treba se smatrati nužnim korakom u procesu harmonizacije oporezivanja naftnih derivata akcizom u skladu sa standardima EU. Analiza mjera i instrumenata koje preduzima EU u vezi sa oporezivanjem energeneta, vozila i transporta pokazala je da ologopolska struktura tržišta energenata u BiH ne može biti prepuštena ponašanju distributera. Iskustva i praksa EU u području oporezivanja energenata i vozila je pokazala da su nove članice EU izvršile harmonizaciju stopa akciza na energente sa minimalnim standardima EU u dužem vremenskom periodu kako ne bi naglim povećanjem stopa ugrozile makroekonomsku stabilnost ili dovele do inflacije. Sve donedavno oligopolska struktura tržišta u BiH u slučaju porasta poreskog opterećenja bi dovela do prevaljivanja poreskog tereta na prodajne cijene derivata. U sljedećoj fazi to bi djelovalo na cijene ostalih dobara i usluga, prevashodno energetski intenzivnih. Međutim, u vrijeme recesije i depresije potrošnje dalje smanjenje potrošnje zbog pada ekonomskih aktivnosti i porasta nezaposlenosti može dovesti do kontrakcije tržišta derivata, što će pogoditi i poslovanje distributera. Povećanje maloprodajnih cijena u takvim uvjetima moglo bi biti kontraproduktivan potez distributera. Analiza strukture maloprodajne cijene derivata u nama bliskim članicama EU pokazala je da postoji prostor za povećanje fiskalnog opterećenja u BiH bez povećanja maloprodajnih cijena, ali uz povećanje efikasnosti interne ekonomije.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

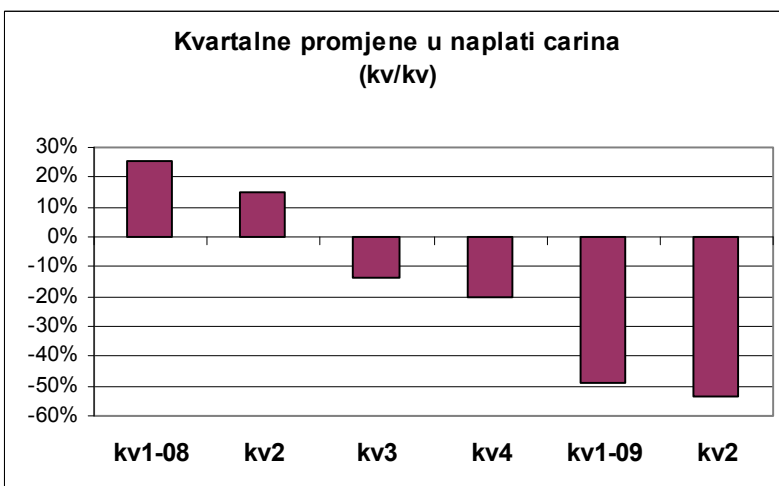
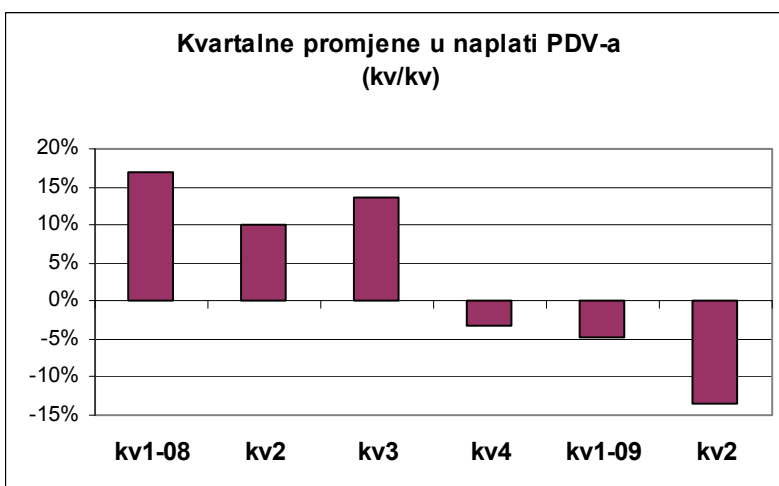
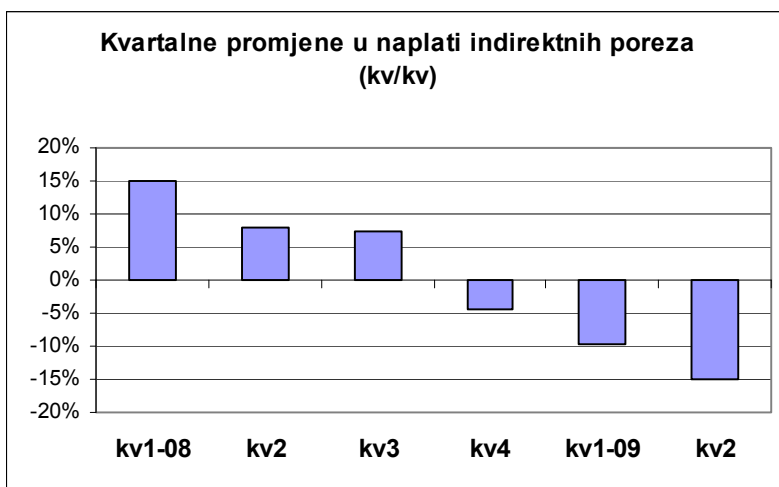
Sadržaj:

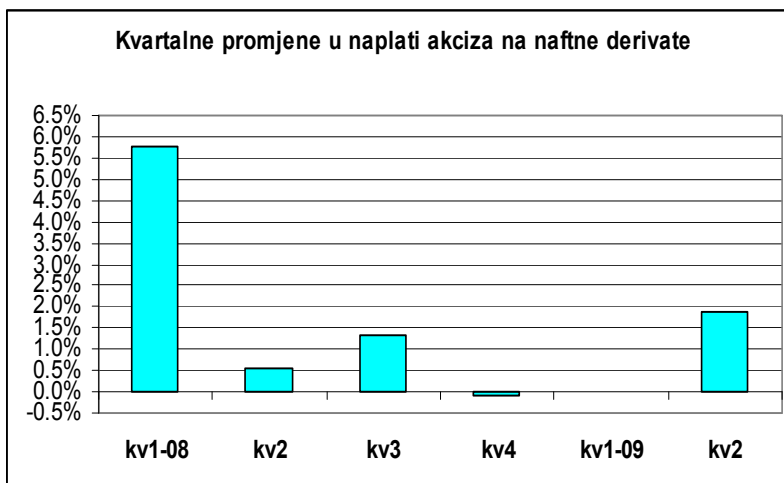
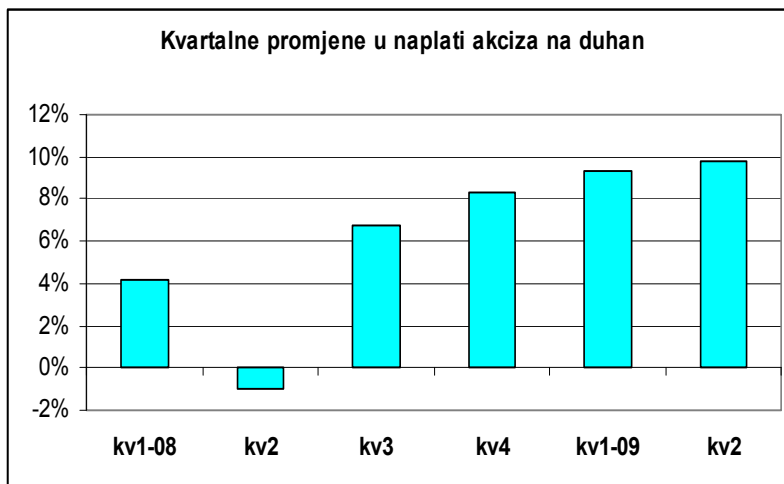
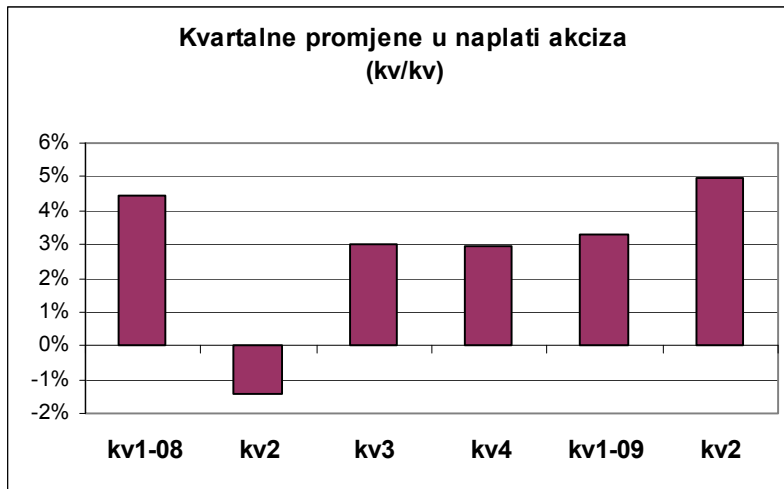
U fokusu: Naplata indirektnih poreza januar – juni 2009	2
Implikacije povećanja stope putarine	4
Robna razmjena u periodu januar-juni	10
Fiskalna politika u uslovima globalne ekonomske krize	14
Konsolidovani izvještaji: JR, entiteti, I-VI 2009	19
Konsolidovani izvještaji: BiH, Brčko, entiteti, kantoni, I-V 2009	21
Konsolidovani izvještaji: Kantoni	22

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
prevod : Edin Smailhodžić

U fokusu: Naplata indirektnih poreza januar - juni 2009

(pripremila: dr.sc. Dinka Antić)

Napomena: usporedba naplate sa istim kvartalom prethodne godine

Implikacije povećanja stope putarine

(piše: dr.sc. Dinka Antić)

1. UVOD

Prijedlog novog Zakona o akcizama, koji je upućen Parlamentu BiH, izazvao je buru negodovanja u javnosti u dijelu u kojem se propisuje povećanje stope putarine koja se plaća iz maloprodajne cijene naftnih derivata sa 0,15 KM/l na 0,25 KM/l. Pored toga, propisano je namjensko izdvajanje putarina za financiranje izgradnje puteva u BiH.

Kritike javnosti, uglavnom usmjerene na povećavanje stope putarine, temelje se na lošim iskustvima iz nedavne prošlosti. Iskustva prilikom uvođenja poreza na dodatnu vrijednost potvrdila su različiti modeli ponašanja ekonomskih subjekata s obzirom na promjene u poreskim stopama. Potvrđena su dva modela ponašanja:

- porast poreskih stopa kod određenih dobara i usluga dovodi do većeg porasta maloprodajnih cijena,
- smanjenje poreskih stopa u najvećem broju slučajeva dovodi do manjeg smanjenja maloprodajnih cijena.

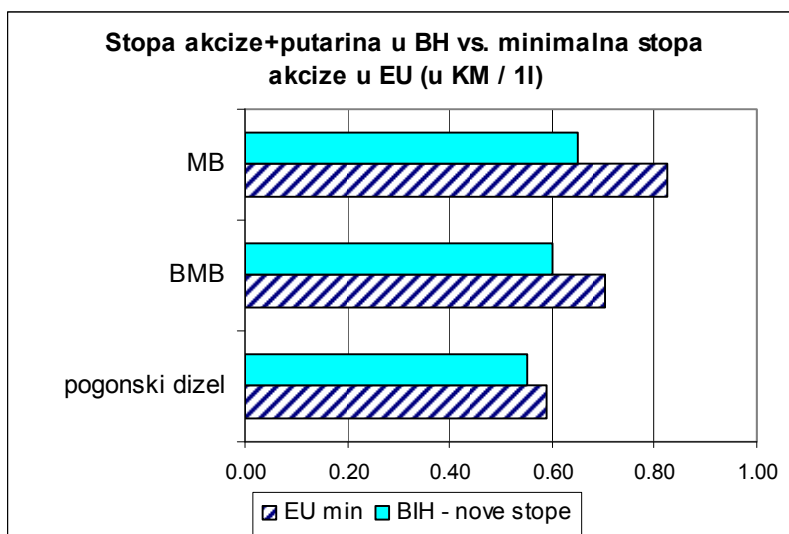
U oba slučaja potrošači su na gubitku. Prelaz iz sistema poreza na promet, kada su akcizni proizvod bili oporezovani stopom od 20%, na sistem oporezivanja PDV-om u visini od 17% nije donio očekivano smanjenje maloprodajnih cijena akciznih proizvoda. I prošlogodišnja turbulentna kretanja na svjetskom tržištu energenata potvrdila su gore iznesena pravila. Ekonomski subjekti su brže i lakše odgovarali na rast cijena na svjetskom tržištu povećanjem maloprodajnih cijena, dok je do smanjenja maloprodajnih cijena izazvanog padom cijena derivata na svjetskom tržištu u četvrtom kvartalu i smanjenjem potrošnje izazvane globalnom ekonomskom krizom došlo sa vremenskom zadržkom i u stepenu manjem od očekivanog.

Povećanje stope putarine u BiH potrebno je sagledati sa više aspekata. Opređjeljenje za namjenski karakter ovih javnih prihoda otvara pitanje očuvanja konzistentnosti postojećeg sistema indirektnih poreza i njihove raspodjele u BiH. Pored analize fiskalnih, ekonomskih i socijalnih posljedica povećanja poreskih nameta u cijeni osnovnog pogonskog energenta, koji je, u većoj ili manjoj mjeri, input za proizvodnju svih dobara i usluga, potrebno je ocijeniti da li je uvođenje nove poreske stope na liniji ispunjavanja obaveza prema EU u procesu pridruživanja i stabilizacije. Postavlja se i pitanje da li je moguće amortizirati povećanje poreskog tereta u cijeni energenata. Da bi se na ta pitanja dali odgovori potrebno je analizirati sadašnju politiku akciza u EU i strategiju do 2014.g., te analizirati strukturu cijene i tržišta energenata u BiH i uporediti je sa evropskom praksom.

2. POVEĆANJE STOPE PUTARINE U BIH I HARMONIZACIJA SA STANDARDIMA EU

Ispunjavanje obaveza prema EU u sferi indirektnih poreza (carina, akciza, poreza na dodatnu vrijednost) predstavlja samo jedan segment / poglavlje iz *Acquis-a*, pravne stečevine EU. Preuzimanje odredaba legislative EU na polju akciza i njihova postepena primjena je jedan od najtežih zadataka koji stoji pred svakom novom članicom. To je ujedno i jedan od najvećih izazova u procesu ispunjenja predpristupnih obaveza.

Poredeći minimalne stope u EU i važeće stope akcize u BiH, uključujući i putarinu, može se zaključiti da je minimalna stopa akcize na gorivo u EU je daleko viša nego važeće stope akcize u BiH, osim u segmentu lož-ulja. (Grafikon 1).

Grafikon 1

BiH se neće značajnije približi važećem minimalnom standardu niti nakon povećanja stope putarine za 0,10 KM (+ akciza + postojeća putarina), a kamoli standardima za koje se očekuju da će stupiti na snagu 2010, 2012 i 2014. Stoga, ne postoje dileme da li treba povećavati stope akciza na derivate nafte. Sa aspekta obaveza prema EU koje nas očekuju u narednom srednjoročnom periodu povećanje stopa se može ocijeniti pozitivno. Međutim, postavlja se pitanje da li je sada pravi trenutak za povećavanje stopa akciza na osnovne energente.

3. IMPLIKACIJE POVEĆANJA PUTARINE U BIH

Oporezivanje energenata akcizom proizvodi višestruke implikacije: ekonomske, fiskalne, ekološke, socijalne i dr. Imajući u vidu visok udio energenata u troškovima inputa kompanija, svaka promjena nivoa oporezivanja energenata direktno utiče na položaj na tržištu i konkurentnost prevozničkih kompanija, kao i ostalih kompanija koje su «energetski» intenzivne (imaju visok udio troškova energije u ukupnim troškovima), čime postaju osjetljive na promjenu cijene koja uključuje i poreze – PDV-e i akcizu). Zbog visokog udjela energenata u ukupnoj potrošnji nivo oporezivanja na kraju utiče i na makroekonomska kretanja i konkurentnost kompanija na domaćem, kao i na svjetskom tržištu.

Na maloprodajnu cijenu goriva ne utiče samo akciza, već i ostali nameti, poput PDV-a. Iako sistemi PDV-a u zemljama članicama EU uglavnom uključuju skalu stopa (standardnu i jednu ili više sniženih stopa) na energente se u svim zemljama primjenjuje standardna stopa PDV-a. Donedavno je Mađarska bila izuzetak od tog pravila, budući da je na promet energenata primjenjivala 25%, što je bila viša stopa od standardne¹. Primjećuje se stanovita zakonitost i određeni balans u oporezivanju goriva: zemlje koje imaju veću stopu akcize primjenjuju nižu stopu PDV-a, i obrnuto (Grafikon 2).

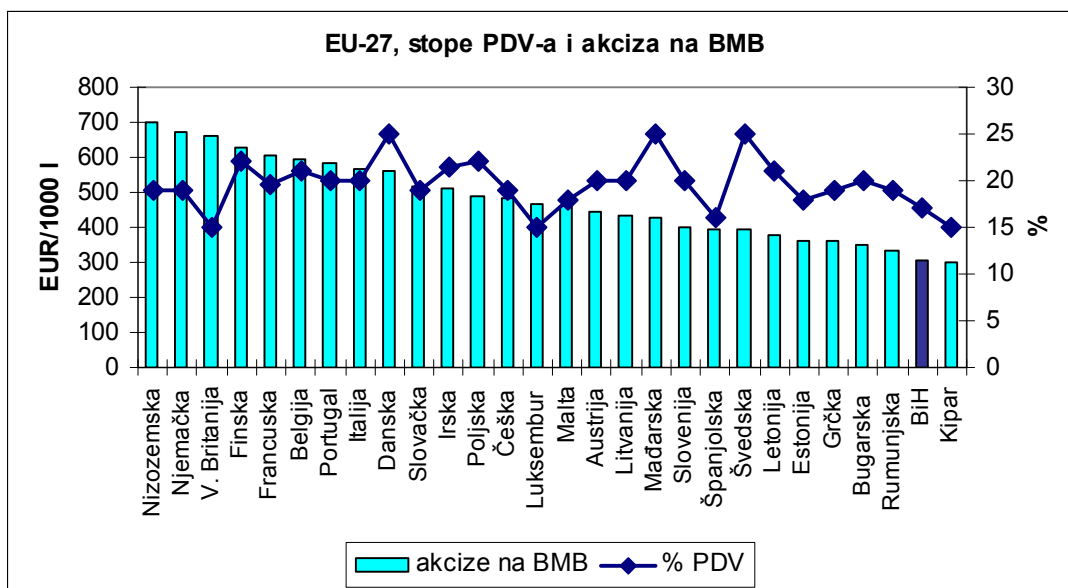
Kombiniranjem visine stope akcize i stope PDV-a zemlje članice mogu u određenoj mjeri da derogiraju proces konvergencije stopa akciza i harmonizacije sistema akciza u EU. Variranje stope akcize i stope PDV-a u cilju ostvarenja ekonomije obima u ovom sektoru (niži porezi -> veća potrošnja energenata -> veći ukupni fiskalni efekti) vodi poreskoj konkurenciji između članica,

¹ U međuvremenu Mađarska je 1.7.2009. povećala standardnu stopu na 25% i isto tako sniženu stopu, koja se primjenjuje na isporuke osnovnih prehrambenih proizvoda i za zagrijavanje, na 18%.

Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo: Đoke Mazalića 5, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 279 553, Fax:+387 33 279 625, Web: www.oma.uino.gov.ba

koja je dovela do pojave tzv. „tank turizma“, kao fenomena EU. Dosadašnji proces konvergencije stopa akciza na energente u EU podrazumijevao je rast stopa akciza u novim članicama, kako bi se dostigao minimum, i stagniranje stopa akciza u EU-15. Takav trend je doprinio da je, posmatrano na nivou EU, udio prihoda od akciza mjereno prema udjelu u BDP EU počeo opadati. Čak ni porast stopa akciza u novim članicama nije mogao kompenzirati stagnaciju stope akcize u starim članicama, budući da je ponder (BDP) veći u EU-15. Međutim, ovaj trend se nije osjetio na maloprodajnim cijenama budući da je bio praćen rastom cijena nafte na svjetskom tržištu, što je povlačilo veće prihode od PDV-a. Visoke standardne stope u članicama EU, koje su rezultat primjene skale sniženih stopa PDV-a, u nekim zemljama i nulte stope, kao i širokog dijapazona derogacija od općih pravila oporezivanja, preko porasta cijena nafte i derivata, postale su katalizator porasta cijena svih dobara i usluga, pa i onih zbog kojih su i uvođene snižene i nulte stope. Time je u suštini obezvrijeđen osnovni motiv kojim su se vodile članice – zaštita životnog standarda građana.

Pod teretom nadolazeće ekonomske krize nekolicina članica EU je pokušala izmjenama stope PDV-a da postigne određene pozitivne efekte kojima bi se mogli amortizirati negativni efekti krize. Ovisno o tome da li su te članice stavljale akcenat na fiskalnu konsolidaciju nacionalnih budžeta ili stimuliranje potrošnje, a time i ekonomskih aktivnosti, neke od tih članica su povećale (Irska, Litvanija, Letonija), a neke smanjile stopu PDV-a (V. Britanija). Mađarska je na promet enegenata ukinula povišenu stopu od 25% i od 1.1.2009. primjenjuje standardnu stopu. Prikaz novih stopa PDV-a i stopa akciza, na snazi u EU od 1.1.2009., dati su na Grafikonu 2.

Grafikon 2

Naglo povećavanje stopa akcize u BiH može imati dalekosežne posljedice. Budući da su energenti u većoj ili manjoj mjeri sastavni dio cijene koštanja svih dobara i usluga porast stope akcize dovodi do lančanog porasta cijena svih inputa, što na kraju može generirati inflaciju, pad standarda stanovništva, ugroziti financijsku i poslovnu stabilnost preduzeća, otvoriti prostor za krijumčarenje goriva, razvoj crnog tržišta i gubitke javnih prihoda. Jednostavna kalkulacija pokazuje da akcize na gorivo u BiH treba da se povećaju za 30-40% da bi se dostigao minimum EU. Međutim, uticaj na maloprodajne cijene je još veći budući da u osnovicu za izračun PDV-a ulazi akciza. Treba imati u vidu da se ova kalkulacija odnosi na minimalne akcize u EU koje su danas na snazi, a da će u vrijeme kada se očekuje da će BiH postati članica EU (2014) minimalna akciza na dizel i bezolovni benzin biti veća od današnje za 25,8% i 5,8% respektivno.

Na liniji sa zahtjevima gore pomenute strategije EU do 2014.g. veliki broj članica EU je značajno povećao stope akcize u 2008 i 2009.g. Prije posljednjeg povećanja stopa akciza cijena prije oporezivanja ili tzv. *pre-tax price* (koja sadrži maržu i troškove nabavke, uključujući i carinu ukoliko se obračunava) je npr. u Sloveniji za 18% niža nego u BiH. Pri tome ne treba zaboraviti da je kvalitet goriva u BiH uglavnom ispod standarda EU. S druge strane, sa istom maloprodajnom cijenom u Sloveniji na 1 litri BMB se donedavno ubiralo 40% više prihoda od akciza nego u BiH². Nakon povećanja akciza u 2009.g. situacija se promijenila u toj mjeri da su cijene derivata u nekim članicama EU u okruženju BiH značajno više nego u BiH. Međutim, detaljnija kalkulacija u nekim članicama i usporedba u BiH pokazuje da je u BiH i dalje viša cijena prije oporezivanja. Simulirali smo kalkulaciju maloprodajne cijene 1 litra bezolovnog benzina u BiH nakon što je povećana stopa putarine za 0,10 KM. Ukupna akciza u BiH na 1 l BMB sastoji se iz 0,35 KM akcize i 0,25 KM putarine. Uzeli smo u obzir stvarne cijene benzina sa nekoliko lokacija u BiH u periodu za koje postoje podaci za članice EU (početak 28. nedjelje 2009. godine). Trenutno u BiH cijena prije oporezivanja čini preko 50% maloprodajne cijene bezolovnog benzina. Argument da Bugarska ima niže troškove budući da je proizvođač nafte ne može da stoji i u slučaju Češke koja ima najnižu cijenu prije oporezivanja, a time i najviše fiskalne efekte od maloprodajne cijene benzina. Pri tome treba naglasiti da je Češka već ispunila minimalne standarde EU kod svih vrsta energenata, čak i one koji će biti na snazi tek 2014.g. u skladu sa prihvaćenom strategijom harmonizacije stopa akciza u EU do 2020.

	Struktura MPC 1 l BMB	Češka	Slovenija	Bugarska	BIH-1	BIH-2
1	MPC	2.20	2.17	1.87	1.75	1.81
2	PDV	0.35	0.36	0.31	0.25	0.26
3	akciza	0.94	0.79	0.68	0.60	0.60
4	cijena prije oporezivanja (1-2-3)	0.90	1.02	0.87	0.90	0.95
	u %					
	PDV	15.97%	16.67%	16.67%	14.53%	14.53%
	akciza	42.93%	36.31%	36.69%	34.29%	33.15%
	cijena prije oporezivanja	41.10%	47.02%	46.65%	51.18%	52.32%
		100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

¹) Izvor podataka o članicama EU: Evropska komisija, MPC (06/07/2009), akcize (1/1/2009), PDV (1/1/2009)

²) BiH: akciza se sastoji iz akcize od 0,35 KM i putarine od 0,25 KM

Može se zaključiti da sa sadašnjim nivoom cijena postoji mogućnosti da se poboljšanjima u internoj ekonomiji (cijena prije oporezivanja) kompenzira porast putarine u cijelosti. Ne treba zanemariti ni fiskalnu konkurentnost BiH zbog niže stope PDV-a. Poredeći poresko opterećenje 1 l goriva u BiH i drugim zemljama, imajući u vidu da je standardna stopa PDV-a u BiH jedna od najnižih u Evropi, nameće se logičan zaključak da postoji značajan prostor za prilagođavanja u strukturi cijena goriva u BiH različitim mjerama i instrumentima. Fiskalna konkurentnost BiH u odnosu na okruženje s obzirom na nisku stopu PDV-a može se iskoristiti za cjenovnu konkurentnost u odnosu na okruženje.

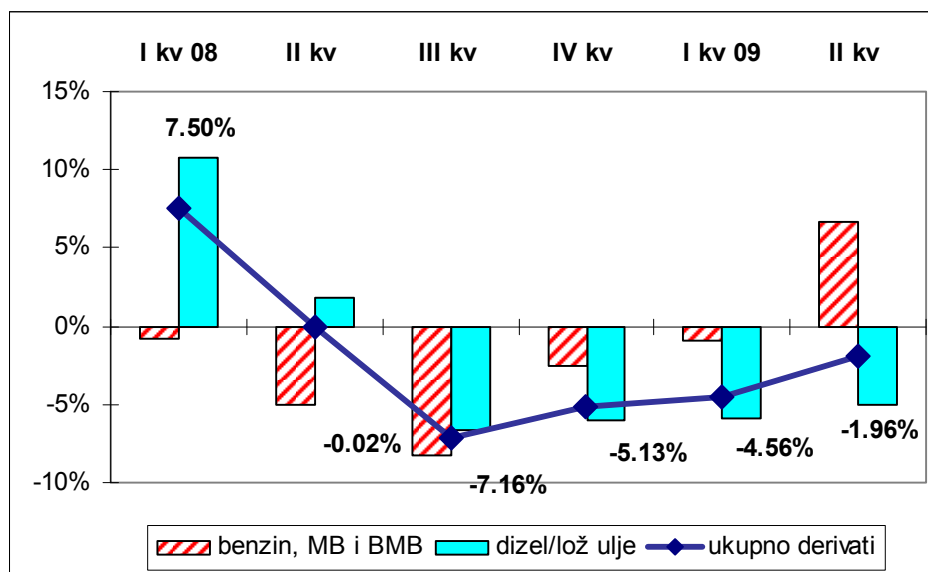
Moguće opravdanje veće cijene prije oporezivanja u BiH jeste i neuređenost tržišta energenata. Reguliranjem tržišta energenata, definiranjem standarda kvaliteta i pravila poslovanja u grani (pravila „za ulazak“), reguliranjem marži u cilju suzbijanja monopola i stvaranjem robnih rezervi za intervencije na tržištu država može da uspostavi konkurentno tržište energenata u BiH.

² Više o tome: D. Antić, "Implikacije akcize na gorivo u EU", Poreski savjetnik br. 10, Revicon, Sarajevo, oktobar 2008, str. 35-44.

Jačanjem konkurencije i djelovanjem tržišta neminovno će doći do smanjenja troškova, skraćivanja prometnog lanca u distribuciji i u konačnici smanjenja maloprodajnih cijena. U uvjetima normalnih ekonomskih prilika u BiH i svijetu reguliranjem tržišta energenata i jačanje konkurencije padom maloprodajnih cijena stvara se prostor za ubrzanje procesa harmonizacije stopa akciza u BiH sa standardima EU, a da istovremeno ne dođe i do porasta maloprodajnih cijena. Odlaganje reguliranja tržišta energenata može samo imati nepovoljne posljedice budući da se distributeri derivata, djelujući preko kartela, nalaze u oligopolskoj poziciji. Oni mogu diktirati maloprodajne cijene, zadržavati neefikasnost vlastite interne ekonomije, uticati na rast troškova inputa ostalih kompanija, pogotovo „energetski intenzivnih“ i pogoršati socijalni položaj stanovništva. Pozitivne pomake već imamo na tržištu naftnih derivata odmah nakon pokretanja pogona Rafinerije u Bos. Brodu. Ulaskom velikog proizvođača na tržište ostvaren je pozitivan efekat na konkurenciju i na cijene. Dalje širenje kapaciteta Rafinerije, širenje distribucije na teritorij FBiH i povećanje kvaliteta goriva može doprinijeti razbijanju entitetskih i regionalnih monopola, što vodi eliminaciji malih distributera koji su, uz postojanje cjenovnog kartela, prometni lanac u ovoj sferi do sada činili složenim i skupim. Naravno, pri tome je potrebno voditi računa i o stepenu koncentracije na nivou BiH.

Sadašnja globalna ekonomska i finansijska kriza i recesija koja se sve više širi na BiH ne pogoduje monopolističkom ponašanju. Upitno je da li će postojati tržište u potrebnom obimu da ostvaruju profit i oni distributeri koji imaju neefikasnu internu ekonomiju ukoliko se cijene energenata povećaju za novi iznos putarine (0,10 + PDV). Postoji više faktora koji mogu dovesti do nepovoljnog ishoda po distributere derivata:

- Smanjenje ekonomskih aktivnosti, koje je posljedica recesije, negativno djeluje na potražnju pogonskog dizela.
- Depresija potrošnje stanovništva, koja je rezultat smanjenih dohodaka, smanjene potražnje za kreditima, gubitka posla i straha od nezaposlenosti, negativno će djelovati na potražnju energenata. Pad u naplati budžetskih prihoda i potpisani aranžman sa MMF-om dovešće do smanjenja plata u upravi i vladinim agencijama, kao i do restrikcija socijalnih davanja i prava koje će zahvatiti veliki dio građana. U situaciji kada su dohoci smanjeni i ograničeni građani će se prije opredjeljivati za kupovinu nužnih dobara (neelastične potražnje).
- Neaktiviranje ili odlaganje vladinih programa javnih radova i ostalih kapitalnih investicija smanjiće potražnju za pogonskim energentima.

Grafikon 3

Neki od ovih faktora su se već negativno ispoljili na ukupnu potrošnju energenata u 2008.g. (Grafikon 3). Poredeći kvartalni uvoz (potrošnju) energenata u BiH u 2008.g. u odnosu na isti period 2007.g. primjećuje se kontinuirani pad potražnje dizela, prvo uzrokovan enormnim rastom cijena na svjetskom tržištu, potom recesijom u četvrtom kvartalu 2008., bez obzira na pad cijena krajem godine. Malo drugačija situacija je bila sa potrošnjem benzina, čija je potrošnja u četvrtom kvartalu pozitivno reagirala na pad cijena.

U 2009. godini nastavljeni su negativni trendovi. Budući da je Rafinerija u Bos. Brodu započela sa proizvodnjom u većem kapacitetu početkom ove godine uvoz dizela i benzina je značajno opao. Za potrebe komparacije sa prethodnim godinama potrebno je uvezenim količinama naftnih derivata pridodati i količine koje je Rafinerija proizvela i stavila u promet. Pri tome je potrebno svesti količine na jedinstvenu mjernu jedinicu (kg ili l)³. Prvi kvartal 2009.g je donio blaži pad potrošnje derivata nafte, da bi drugi kvartal donio porast potrošnje benzina i dalji pad potrošnje dizela.

Nastavak negativnih trendova u BiH ekonomiji može dalje pogoršati trend potrošnje energenata iz gore navedenih razloga. Eventualno povećanje maloprodajnih cijena, kao rezultat povećanja stope putarine, može još više produbiti depresiju potrošnje i dodatno gušiti poslovanje kompanija, pogotovo onih koje su energetske intenzivne, koje jedva izdržavaju pod naletom krize. Očigledno je da povećanje maloprodajnih cijena energenata u uvjetima depresije i recesije može djelovati kao bumerang i na distributere derivata.

4. ZAKLJUČAK

Analiza implikacija povećanja stope putarine iz maloprodajne cijene naftnih derivata u BiH i diferenciranog tretmana ove vrste prihoda u sistemu raspodjele indirektnih poreza pokazala je sljedeće:

- Proces pridruživanja i stabilizacije zahtijeva harmonizaciju indirektnog oporezivanja sa standardima EU. U međuvremenu članice EU, vodeći se nefiskalnim ciljevima, poput zaštite okoline, planiraju povećavati minimalne stope akcize što BiH dovodi u još nepovoljniju situaciju. Jedini izlaz jeste postepeno povećavanje stopa akcize na derivate. Stoga, sa aspekta ispunjenja obaveza prema EU povećanje stopa putarine predstavlja pozitivan korak.
- Iskustva i praksa EU u segmentu oporezivanja energenata i vozila pokazala su da su članice EU usklađivale stope akciza na energente sa minimalnim stopama EU u višegodišnjem periodu vodeći računa da ne naruše makroekonomsku stabilnost i izazovu rast stope inflacije. Još prije nekoliko mjeseci kada su cijene energenata enormno rasle povećanje stope putarine bi se lančano prenijelo kroz prometni lanac i povećalo opću stopu inflacije. Danas, u vrijeme recesije i depresije potrošnje, upitna je reakcija distributera derivata. Dalje smanjivanje potrošnje zbog pada ekonomske aktivnosti i povećanja nezaposlenosti predstavlja kontrakciju tržišta derivata, a time udar i na poslovanje distributera. Povećanje maloprodajnih cijena u takvim uvjetima bi bilo kontraproduktivno i za same distributere. Analiza strukture maloprodajne cijene derivata nama bliskih članica EU pokazala je da u strukturi cijene u BiH postoji prostor za povećanje fiskalnog tereta bez povećanja maloprodajne cijene, ali uz povećanje efikasnosti interne ekonomije. Štaviše, niska stopa PDV-a i najniže stope akciza u okruženju treba biti iskorišteno za povećanje prometa u pograničnim i tranzitnim rutama.
- Analizirajući mjere i instrumente koje EU donosi u vezi oporezivanja energenata i vozila i transporta u cjelini očigledno je da se ne smije oligopolsko tržište energenata u BiH

³ Uvoz naftnih derivata se evidentira u kilogramima, dok se količina derivata koja se pušta u promet iz domaće rafinerije evidentira u litrima.

prepustiti ponašanju distributera. Potrebno je da država djeluje kao regulator, što podrazumijeva i donošenje dugoročne ekonomsko-razvojne strategije i energetske politike. Budući da je predloženo povećanje putarine nedovoljno za ispunjenje standarda EU u bliskoj budućnosti BiH očekuju slične situacije. Kako bi se izbjegle negativne makroekonomske, financijske i socijalne implikacije na položaj stanovništva, kompanija i BiH ekonomije u cjelini potrebno je raditi na novoj makro-strategiji koja će obuhvatiti ilaciju nekoliko politika: energetske politike, politike transporta, fiskalne politike i politike zaštite okoline.

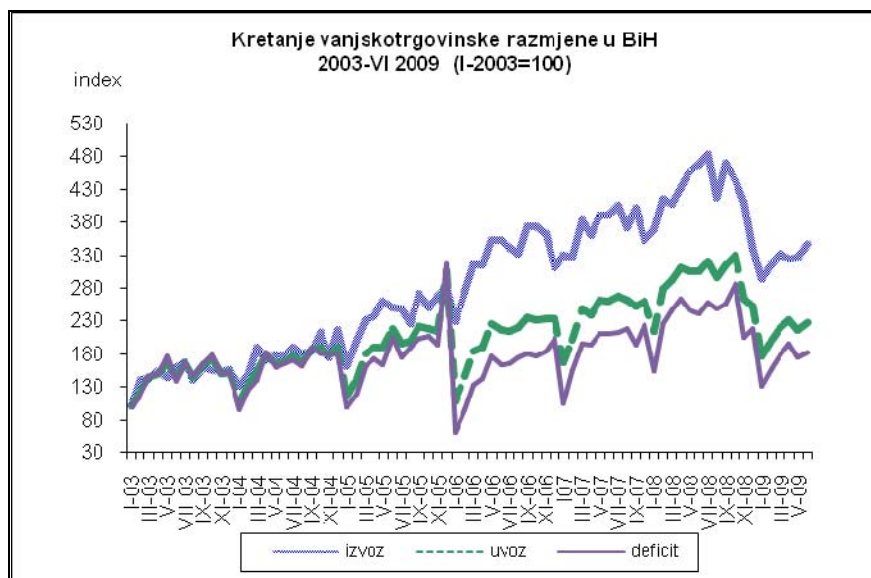
Robna razmjena za period januar-juni 2009.godine

(pripremila: Mirela Kadić)

Analiza robne razmjene u razdoblju januar-juni 2009.godine predstavlja nastavak analiza objavljenih u biltenima Odjeljenja. U prethodnim brojevima biltena govorili smo o uticaju liberalizacije tržišta uslijed potpisivanja Privremenog sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju na robnu razmjenu. No, u proteklom periodu mnogo superiorniji i izdašniji uticaj na kretanja cijena i količinu roba koje Bosna i Hercegovina razmjenjuje sa inostranstvom imala su negativna kretanja osnovnih makroekonomskih pokazatelja na globalnom nivou.

Rizici globalne ekonomske krize postaju rizici globalizacije, sa vrlo ozbiljnim efektima na obnovu i budući razvoj. Dubina postojeće krize, najveće od Velike depresije, ne ukazuje na to kada će se makar nazirati kraj postojećih globalnih kretanja.

Kao što smo već naglasili u prethodnim brojevima OMA biltena⁴, činjenica je da je vrijednost koeficijenta koncentracije našeg izvoza vrlo visoka, te da će cjelokupnost globalnih kretanja imati značajan uticaj na obim kretanja robne razmjene BiH sa inostranstvom.

Grafikon 4.

Grafikon 4. pokazuje kretanje uvoza, izvoza i vanjskotrgovinskog deficita od januara 2003.godine, gdje je kao baza uzet januar 2003.g. Pored obrasca sezonskih oscilacija koje se pojavljuju na

⁴ Više o tome: OMA bilten broj 46.

početku svake godine, primjećujemo znatno naglašeniji pad cjelokupne vanjskotrgovinske aktivnosti na početku 2009.g.

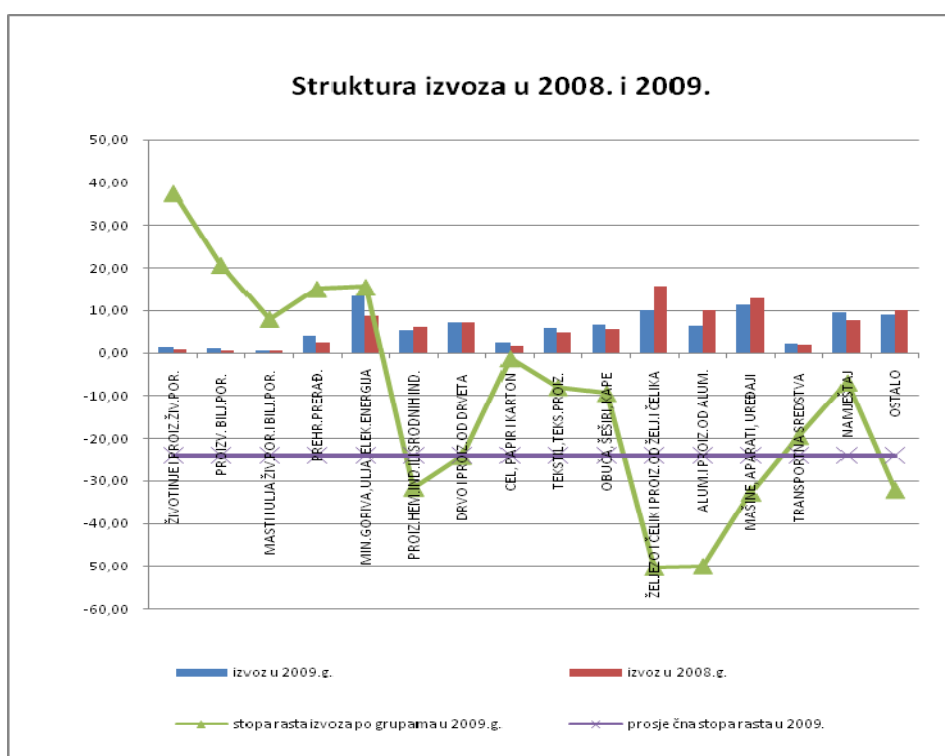
Prvo polugodište ove godine u odnosu na isti period prošle godine donosi daljnji pad izvoza koji sad iznosi skoro 24%, pad uvoza od 25,33%, što znači pad ukupnog obima razmjene 24,93%. U skladu s pomenutim zabilježen je i pad deficita od preko 26%, što bi u bilo kojim drugim okolnostima, sem postojećih, bio vrlo značajan podatak. Ali kako je pad deficita rezultat pada i ukupnog izvoza i uvoza, a ne rezultat značajnog smanjenja uvoza ili povećanja izvoza, ovaj podatak nam je irelevantan. Tabela 1.daje podatke o kretanju apsolutnih brojeva i procentualne odnosne promjene po kvartalima i polugodištima. Govoreći u apsolutnim brojevima vidimo da je izvoz samo u drugom kvartalu u odnosu na isti period prethodne godine manji za skoro pola milijarde KM (474 miliona KM), dok je uvoz u prvom polugodištu manji za preko 2 milijarde KM.

u mil KM	I KV 08	II KV 08	I KV 09	II KV 09	I PG 09	I PG 08	I KV 09/08	II KV 09/08	I PG 09/08
IZVOZ	1.567	1.783	1.237	1.309	2.546	3.349	-21,03%	-26,58%	-23,98%
UVOZ	3.673	4.305	2.799	3.158	5.957	7.978	-23,79%	-26,64%	-25,33%
OBIM	5.240	6.088	4.036	4.467	8.503	11.328	-22,97%	-26,62%	-24,93%
DEFICIT	-2.106	-2.523	-1.561	-1.850	-3.411	-4.629	-25,85%	-26,69%	-26,31%
POKRIVENOST	42,67%	41,4%	44,21%	41,44%	42,74%	41,98%	3,63%	0,09%	1,81%

Tabela 1.

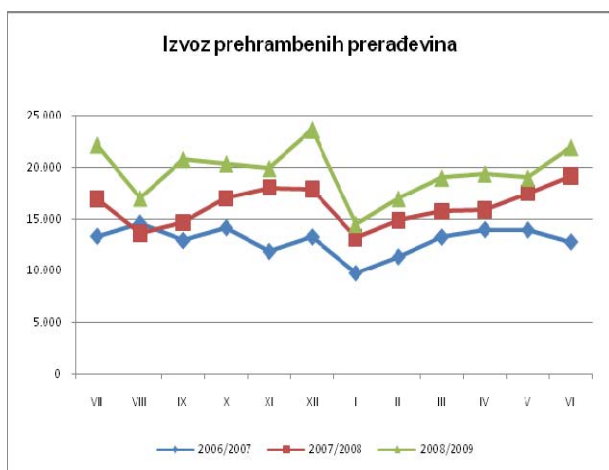
Izvoz

Ekonomska kriza donosi ne samo pad svih pokazatelja, nego i neke promjene u strukturi robne razmjene. Grafikon 5.pokazuje strukturu izvoza za 2008.i 2009.godinu, prosječnu stopu rasta za tekuću godinu, ali i stope rasta po pojedinim grupama proizvoda. Crvene kolone obilježavaju udio koji je određena grupa proizvoda imala u ukupnom izvozu u 2008.godini, dok plave kolone obilježavaju udio u 2009.g. Primjećujemo da je udio određenih grupa u ukupnom izvozu u ovoj godini značajno opao u odnosu na 2008.g. Prvenstveno je tu pad udjela izvoza baznih metala, gdje je udio željeza sa prošlogodišnjih 15,81% pao na 10,34% i aluminij sa 10,24% na samo 6,74% ove godine. Nešto blaži pad udjela bilježi grupa proizvoda 'mašine, aparati i uređaji' i 'proizvodi hemijske industrije i srodnih industrija'. S druge strane postoje grupe proizvoda koje su ostale skoro nedodirne svjetskom ekonomskom krizom, te bilježe kontinuiran rast izvoza i samim tim rast udjela u ukupnom izvozu nauštrb pada izvoza drugih grupa. Riječ je o prehrambenim grupama proizvoda: životinje i proizvodi životinjskog porijekla (37,65% veća vrijednost izvoza u odnosu na isti period prošle godine), proizvodi biljnog porijekla (20,76%), prehrambene prerađevine (15,19%) i masti i ulja životinjskog i biljnog porijekla (8,12%). Nereagibilnost ovih grupa proizvoda na trenutna globalna kretanja možemo djelomično objasniti Engelovim obrascima potrošnje.

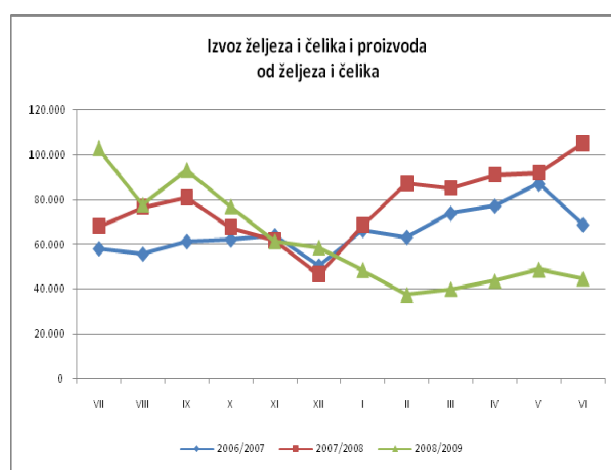

Grafikon 5.

Pored prehrambenih grupa proizvoda pozitivan rast ostvaruje izvoz električne energije, čak 15,64%. Udio izvoza električne energije u ukupnom izvozu za prvo polugodište ove godine iznosi 13,52%, što je značajno povećanje u odnosu na prošlogodišnji udio od 8,89%.

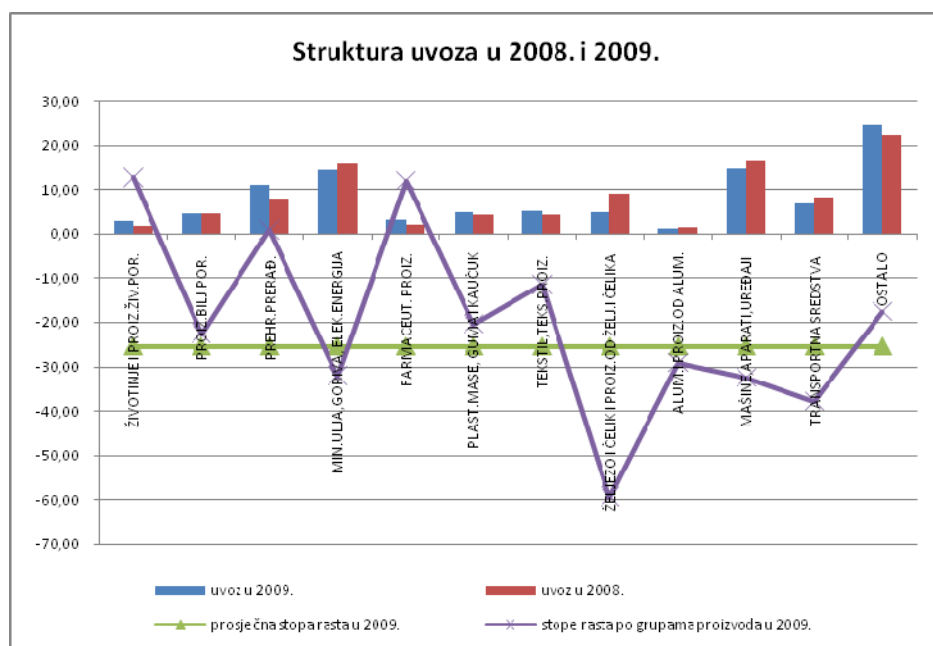

Grafikon 6.

Grafikon 7.

Uvoz

Grafikon 8.

Najveći udio u uvozu u prvom polugodištu ove godine imao je uvoz grupe proizvoda 'mašine, aparati, uređaji' koje je činio 14,95% ukupnog uvoza. Ova grupa ostvarila je pad uvozne vrijednosti od 32,42%. Druga najveća grupa 'mineralna ulja, mineralna goriva i električna energija' (14,44% od ukupnog uvoza) zabilježila je također pad vrijednosti uvoza od 32,07%. Uvoz 'željeza i čelika i proizvoda od željeza i čelika' koji čini tek 5% uvoza u prvom polugodištu ove godine bilježi strmoglavi pad uvozne vrijednosti (čak 59,32%) zahvaljujući, prvenstveno, kretanju svjetskih cijena baznih metala⁵. Da li će se značajno smanjeni uvoz ovog metala, još značajnije odraziti na izvoz istog metala, ostaje da se vidi u narednom periodu, tačnije u trećem i četvrtom kvartalu, koji po historijskoj shemi kretanja predstavljaju kvartale sa intenzivnijom vanjskotrgovinskom aktivnošću. Rast uvoznih vrijednosti bilježimo, osim prehrambenih grupa proizvoda, još samo kod uvoza farmaceutskih proizvoda (11,98%).

Umjesto zaključka

U prvih šest mjeseci 2009. godine bilježimo sljedeća osnovna kretanja u robnoj razmjeni Bosne i Hercegovine sa inostranstvom:

- **Pad vrijednosti izvoza za 23,98%**
- **Pad vrijednosti uvoza za 25,33%**
- **Smanjenje deficita za 26,31%**
- **Pokrivenost uvoza izvozom od 42,74%.**

Da li će u trećem kvartalu, koji je po sezonskoj shemi oscilacija najintenzivniji kvartal, doći do značajnijih promjena ovih odnosa ostaje da vidimo u narednom periodu.

⁵ www.metalprices.com

Fiskalna politika u uslovima globalne ekonomske krize

(piše: Aleksandra Regoje, makroekonomista u Odjeljenju)

Svijet se danas susreće sa najtežom finansijskom i ekonomskom krizom još od vremena Velike depresije iz tridesetih godina prošlog vijeka. Previranja na finansijskom tržištu proširila su se izvan granica Sjedinjenih Američkih Država (SAD), te su kroz smanjenu likvidnost i „zakrčenje“ kreditnih linija prema privredi i stanovništvu ostavila snažne posljedice na realne sektore širom svijeta. Zabilježen je snažan pad proizvodnje i zaposlenosti, dok se vlade širom svijeta susreću sa padom prihoda i dilemama kako pronaći put za oporavak.

Nosioци ekonomske politike putem monetarne i fiskalne politike nastoje regulisati konjunkturna kolebanja te podstaći privredni rast. Osnovni pravac aktuelne monetarne politike treba biti ublažavanje globalnih deflacionih pritisaka. Fiskalna politika sastoji se od upravljanja приходima i rashodima, odnosno upravljanja budžetskim bilansom zbog njegovog uticaja na agregatnu tražnju.

U ovom prilogu dat je kratak pregled aktuelne fiskalne politike u Evropskoj uniji, sa osvrtom na uzroke i posljedice krize.

Globalna recesija: kako je počelo?

Tradicionalno bankarstvo zasnivalo se na uzimanju depozita i pozajmljivanju novca klijentima. Izvor profita tradicionalnih banaka bila je razlika kamata na kredite i depozite. U interesu banke je bilo da procijeni platežnu sposobnost klijenta, prije odobrenja zajma. Klijent je morao imati adekvatan posao i imovinu, a od njega se zahtijevalo da obezbijedi relativno veliki polog. Ovaj konzervativni pristup posuđivanja decenijama je obezbjeđivao bankama finansijsku stabilnost i uredne profite.

Ipak, devedesete godine donijele su izmjene tradicionalnog načina poslovanja banaka. U potrazi za što većim profitima, banke su počele koristiti novac klijenata kroz sekjuritizaciju, proces koji im omogućuje da konvertuju bankarska potraživanja u vrijednosne papire i trguju njima. U trci za što većim profitima, banke više nisu ocjenjivale kreditne zahtjeve oprezno kao ranije. Klijenti koji nisu bili kvalifikovani za podizanje kredita pod standardnim bankarskim procedurama (tzv. „*subprime*“ klijenti), smatrali su se unosnim izvorom prihoda. Krediti su odobravani klijentima bez posla, dohotka ili imovine (tzv. „*NINJA*“ krediti). U nekim slučajevima banke se čak nisu ni trudile da provjere informacije koje su klijenti navodili. Bankarski sektor ličio je na bombu koja je spremna da eksplodira svakog časa.

Kriza u bankarskom sektoru započela je na američkom tržištu u ljeto 2007. godine. Zbog viška ponude nekretnina na tržištu njihova cijena je značajno opala. Noseći se sa snažnim rastom kamatnih stopa i mjesečnih anuiteta, te nesposobnosti refinansiranja hipoteka, mnogi klijenti nisu bili u mogućnosti vraćati svoje kredite. Sa druge strane, podcijenjena vrijednost nekretnina predstavljala je motiv za napuštanje založene imovine i izbjegavanje vraćanja kredita.

Kako je kriza uzimala zamah, gubljenje hipoteka postalo je sve učestalije. U uslovima gomilanja finansijskih problema, blokirani su kreditni kanali prema privredi i stanovništvu, jer su se banke bojale nemogućnosti njihove naplate (tzv. *credit crunch*). Takođe nisu bile u mogućnosti da prodaju vrijednosne papire, obzirom da su investitori bili sumnjičavi prema novim ulaganjima. Specijalizovana osiguravajuća društva koja su osiguravala vrijednosne papire (*monoline* kompanije), postala su odgovorna za milione dolara duga. Solventnost „najvećih imena“ u bankarskom sektoru dovedena je u pitanje.

Nenaplativi krediti i navala štediša na šaltere, doveli su do kulminiranja krize u bankarskom sektoru, koja se kroz smanjenje likvidnosti, proizvodnje i potrošnje, prenijela i na ostale sektore u ekonomiji.⁶

Koliko je zapravo kriza duboka i da li joj se bliži kraj?

Ekonomije širom svijeta sustižu udarci za udarcem, a uzrokuju ih snažan pad privredne aktivnosti i agregatne tražnje. Industrijska proizvodnja je snažno opala u većini zemalja na kraju 2008. godine. Pad ekonomske aktivnosti, rast štednje uslijed neizvjesnosti budućih kretanja u ekonomiji i smanjena dostupnost kredita, doveli su do snažnog pada tražnje. To je, sa druge strane, dovelo do rasta zaliha u ekonomijama širom svijeta. Investicije su opadale zajedno sa slomom poslovnog okruženja i erozijom profita. U SAD-u je u posljednjem kvartalu 2008. godine pad BDP-a iznosio 1,6% u odnosu na prethodni, odnosno treći kvartal 2008.g. U Japanu je u istom periodu zabilježen pad od 3,2%, a u Evropskoj uniji 1,5%.⁷

Procjenjuje se da je svjetski BDP pao za 6,25% u posljednjem kvartalu 2008. godine, te skoro isto toliko u prvom kvartalu tekuće godine. Ekonomije širom svijeta ozbiljno su ugrožene, mada se uzroci i stepen ugroženosti razlikuju. Dok je kriza u ekonomiji SAD najviše uzrokovana problemima u bankarskom sektoru i tržištu nekretnina, zapadnoevropske i razvijene zemlje u Aziji prvenstveno su pogođene trgovinskim slomom. Za razliku od nerazvijenih zemalja koje su, zbog niskog stepena globalne integracije, najmanje pogođene finansijskom krizom, razvijene ekonomije su zabilježile najveći pad (7,5% u posljednjem kvartalu 2008.g.). Zemlje u razvoju su u istom periodu takođe zabilježile snažan pad od 4%.⁸

Snažan pad međunarodne trgovine predstavljao je osnovni kanal putem koga se recesija u razvijenim zemljama širila na ostatak svijeta. U posljednjem kvartalu 2008. godine obim svjetske trgovine zabilježio je najveći pad od Drugog svjetskog rata. Projekcija pada obima svjetske trgovine (*European Commission*) u tekućoj godini iznosi 11%, dok se u narednoj godini očekuje blagi porast od 0,75%.⁹

Recesija se pokazala dubljom nego što je to ranije predviđano u većini zemalja. Posljednje projekcije rasta svjetske ekonomije za 2009. godinu od strane Evropske komisije (*Economic Forecast, Spring 2009*) imaju negativan predznak, a značajan je stepen neizvjesnosti projekcija makroekonomskih pokazatelja za naredni period. Projekcije pada svjetske ekonomije za tekuću godinu iznose 1,5% dok je za narednu godinu projektovan rast nešto ispod 2%. Ovakvo kretanje privredne aktivnosti imaće za posljedicu veliki broj izgubljenih radnih mjesta. Očekuje se da će stopa nezaposlenosti iznositi preko 10%, kako u SAD-u tako i u Evropskoj uniji.

Najnovije projekcije Međunarodnog montarnog fonda (MMF) uglavnom su u skladu sa projekcijama Evropske komisije. Obje institucije očekuju pad realnog bruto društvenog proizvoda u euro zoni od 4% i više u 2009. godini, te postepeni oporavak u 2010. godini.

Fiskalna politika- postoji li optimalno rješenje?

Prema studiji „Fiskalna politika u vrijeme krize“,¹⁰ izrađenoj od strane Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), tekuća kriza zahtijeva dva seta mjera. Prvi set se odnosi na mjere oporavka finansijskog sistema, a drugi na mjere stimulanja agregatne tražnje. Analize prethodnih kriznih

⁶ The Real Truth, „America's banking crisis- A Financial Tsunami Approaching!“, Robert R. Farrell, February 2008

⁷ Quarter On Quarter measure (QOQ), „Economic Forecast, Spring 2009“, European Commission, 4.5.2009

⁸ World Economic Outlook, Crisis and Recovery, IMF, April 2009

⁹ „Economic Forecast, Spring 2009“, European Commission, 4.5.2009.

¹⁰ „Fiscal Policy for the Crisis“, IMF staff position note, December 29, 2008

Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo: Đoke Mazalića 5, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 279 553, Fax:+387 33 279 625, Web: www.oma.uino.gov.ba

situacija pokazale su da pravovremeno rješenje problema u finansijskom sektoru i pravilno osmišljena „fiskalna reakcija“ predstavljaju preduslov ekonomskog oporavka.

Prema navedenoj studiji, paket fiskalnih mjera treba biti:

- *blagovremen*, jer je potreba za djelovanjem neodložna,
- *značajan*, jer je značajan i tekući i projicirani pad privatne tražnje,
- *diversifikovan*, zbog visokog stepena nesigurnosti efekata svake pojedine mjere,
- *kolektivan*, jer u njemu treba učestvovati svaka ekonomija koja ima fiskalne mogućnosti, i
- *održiv*, jer ne smije voditi neodrživom povećanju zaduženosti.

Mjere fiskalnog stimulisanja uglavnom se odnose na mjere podsticanja tražnje i kapitalnih investicija, odnosno mjera koje imaju za cilj očuvanje radnih mjesta. Ipak, nemaju sve zemlje kapacitet da sprovedu „fiskalnu reakciju“, obzirom da ekspanzivna fiskalna politika može ugroziti javne finansije. Nerazvijene zemlje i zemlje u razvoju, kao i neke razvijene ekonomije ne mogu priuštiti fiskalni podsticaj, naročito ukoliko imaju visoku javnu zaduženost. Čak i zemlje koje nemaju probleme sa prevelikim zaduženjem, ali koje je sa druge strane kriza zahvatila u uslovima pada javnih prihoda, prekomjernog fiskalnog deficita ili deficita tekućeg računa, imaju malo prostora za manevar. Takođe treba imati na umu da zemlje sa visokim stepenom otvorenosti privrede imaju manje koristi od fiskalnih stimulusa. Što je ekonomija više otvorena manje će imati koristi od ekspanzije domaće potražnje, obzirom da ista može dovesti i do pogoršanja stanja na računu platnog bilansa.

Zemlje u razvoju susreću se sa dvije osnovne vrste udara. Jedan je iznenadni prekid priliva kapitala, a drugi smanjena izvozna tražnja. Ove zemlje je recesija zahvatila u različitim okolnostima. U nekima je domaća kriza već bila uzela maha uslijed neodržive fiskalne politike ili rasta duga, dok su druge kao „posmatračici uhvaćene u oluji“. Mada ne postoje empirijski dokazi, smatra se da konvencionalni fiskalni multiplikatori mogu imati relativno manji efekat kod zemalja u razvoju nego kod razvijenih zemalja, dok je uticaj fiskalnih stimulusa više nesiguran. Potrebno je voditi računa o vremenu i brzini sprovođenja fiskalnih podsticaja. Isti moraju biti zasnovani na vjerodostojnoj strategiji izlaza iz krize, koja će obezbijediti održive vladine finansije u narednom periodu.¹¹

Mjere koje MMF preporučuje u dokumentu „Savladavanje krize, opcije mjera za zemlje u razvoju“ su prvenstveno stabilizacija finansijskog sistema te, zavisno od mogućnosti, rast kapitalnih rashoda i podrška najugroženijim kategorijama stanovništva (koji imaju visoku marginalnu sklonost ka potrošnji), dok se ne preporučuje rast plata u javnoj upravi. Treba imati na umu da **ne postoji optimalna fiskalna politika**, te da je svaka pojedina ekonomija treba prilagoditi u skladu sa svojim specifičnostima i mogućnostima.

Fiskalne mjere preduzete u Evropskoj uniji

Kriza je uzdrmala finansijske i realne sektore i na prostoru Evropske unije. Smanjena likvidnost i veća nesigurnost izazvali su oštar pad agregatne tražnje, što je dalje podstaklo slom vanjskotrgovinske razmjene. Izvoz u euro zoni pao je za 26% u posljednjem kvartalu 2008. godine.¹² Ekonomski oporavak zahtijeva čvrstu politiku koordinisanu na zajedničkoj osnovi.

Preuzete su brojne mjere za ublažavanje efekata finansijske i ekonomske krize. Mjere se prilično razlikuju kako po formi tako po obimu i budžetskom uticaju. Mada se u većini slučajeva odnose na smanjenje poreskih stopa, neke EU članice su izabrale mjere povećanja budžetskih prihoda pozivajući se na nedostatak budžetskog prostora za manevar. Jedna od tipičnih mjera je podrška kupovnoj moći stanovništva putem reformi poreza na dohodak. Mjere se u većem broju slučajeva

¹¹ „Coping with the Crisis : Policy Options for Emerging Market Countries“, IMF staff position note, April 23,2009

¹² „Europe Battles a Deep Recession“, Edda Zoli, IMF European Department

Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo:Đoke Mazalića 5, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 279 553, Fax:+387 33 279 625, Web: www.oma.uino.gov.ba

odnose na povećanje poreskih olakšica nego na smanjenje stopa, jer se smatra da će se na taj način više uticati na kupovnu moć siromašnijih domaćinstva koja imaju veću marginalnu sklonost ka potrošnji. U nekoliko slučajeva čak su povećane stope poreza na dohodak (što se odnosilo isključivo na bogatija domaćinstva), ili su odložena ranije planirana smanjenja ovih stopa.¹³

Rijetke su mjere koje se odnose na smanjenje stopa poreza na dobit uslijed činjenice da, osim dugoročnih efekata, one nemaju značajnijeg efekta na poslovanje kompanija u kratkom roku. Sa druge strane sprovode se brojne mjere koje su usmjerene na sektor domaćinstva, kao što je npr. smanjenje poreza u oblasti naslijeđa, turizma i sl.

Najveći broj članica EU se nije odlučio na smanjenje stope PDV-a kao mjeru stimulanja tražnje. Neki izuzeci su npr. Velika Britanija (privremeno smanjenje PDV stope sa 17,5% na 15% od 1 decembra 2008 do 31. decembra 2009. godine), te Belgija i Rumunija (smanjenje stope za izgradnju stanova). Izuzetak je i Finska, koja je smanjila stopu na hranu (sa 17% na 12%). Sa druge strane brojne članice su čak povećale stopu,¹⁴ smanjile broj izuzetaka ili sniženih stopa, ili su povećale akcizne dažbine¹⁵ u cilju pokrivanja nedostatka budžetskih sredstava. Kao mjera poboljšanja likvidnosti, u nekoliko slučajeva su izmijenjene regulative vezane za period obračunavanja obaveza po osnovu PDV-a. Tako se u Holandiji prešlo na kvartalno obračunavanje PDV obaveza umjesto prijašnjeg mjesečnog, dok je u Poljskoj smanjen rok za isplatu povrata (sa 180 na 60 dana).¹⁶

Umjesto zaključka

Nastupanjem duboke recesije vlade brojnih država počele su uvoditi mjere fiskalnog stimulanja kako bi osnažile proizvodnju i suzbile rastuću nezaposlenost. Procjenjuje se će fiskalni podsticaji u Evropi u ovoj godini iznositi 3% BDP-a.¹⁷ Međutim, zemlje sa krhkom finansijskom pozicijom teško mogu priuštiti fiskalne podsticaje. Takođe je od izuzetne je važnosti da one koje razmišljaju o fiskalnoj ekspanziji procijene moguće rizike takvih mjera, obzirom da svaka fiskalna ekspanzija nosi potencijalnu prijetnju dugoročnoj održivosti javnih finansija.

Mada se očekuje da će kriza splasnuti krajem tekuće godine, procjenjuje se da će oporavak na globalnom nivou biti postepen. Postoje jaki razlozi da se u 2010. godini i u narednom periodu očekuju značajno niže prosječne godišnje stope rasta nego u periodu koji je prethodio globalnoj krizi.¹⁸ Neizvjesnost ostaje na visokom nivou, a vrijeme oporavka će zavisi od efektivnosti i brzine sprovođenja antirecesionih mjera.

¹³ „Taxation trends in European Union“, Eurostat, 2009 edition

¹⁴ PDV stopu su povećale: Mađarska, Irska, Letonija, Litvanija

¹⁵ Akcizne stope su povećale: Finska, Irska, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovenija

¹⁶ Eurostat, ibid.

¹⁷ Saha i Weizsacker, 2009 (preuzeto iz „Finansijska previranja u središnjoj i istočnoj Evropi i fiskalna politika u Hrvatskoj“, Dubravko Mihaljek, IJF Zagreb, Maj 2009)

¹⁸ European Commission, Ibid

Konsolidovani izvještaji

(pripremila: Mirela Kadić, pomoćnik za istraživački rad)

Tabela 1. (Konsolidovani izvještaji: BiH: entiteti, JR)

Konsolidovani izvještaj uključuje:

- prihode od indirektnih poreza koje prikuplja Uprava za indirektno oporezivanje na Jedinstveni račun,
- transfere sa Jedinstvenog računa UIO za servisiranje vanjskog duga,
- transfere sa Jedinstvenog računa UIO za finansiranje Brčko Distrikta, kantona, općina i Direkcija za puteve,
- prihode budžeta Bosne i Hercegovine sa Jedinstvenog računa UIO,
- prihode i rashode budžeta Federacije BiH,
- prihode i rashode budžeta Republike Srpske.

Tabela 2. (Konsolidovani izvještaji: BiH: država, entiteti, Brčko Distrikt, kantoni)

1. Konsolidovani izvještaj uključuje:

- prihode i rashode budžeta BiH
- prihode i rashode budžeta Brčko Distrikta
- prihode i rashode budžeta RS
- prihode i rashode budžeta FBiH
- prihode i rashode budžeta kantona

2. U izvještaj je uključena amortizacija vanjskog duga

3. Procijenjeni su podaci za V mjesec Bosansko-podrinjskog kantona

Tabele 3.1. – 3.2. (Konsolidovani izvještaji: kantoni)

1. Konsolidovani izvještaj uključuje:

- Prihode i rashode budžeta kantona
- Prihode i rashode budžeta pripadajućih općina

BiH: entiteti i JR, I-VI, 2009.

		I	II	III	IV	V	VI	Q1	Q2	Ukupno
1	Tekući Prihodi	384,6	359,4	402,3	417,5	426,9	445,6	1146,3	1290,0	2436,3
11	Poreski prihodi	367,0	337,2	370,4	392,8	380,0	387,7	1074,6	1160,5	2235,1
111	Indirektni porezi (i sredstva sa JR)	351,7	316,9	322,8	335,6	355,0	365,1	991,4	1055,7	2047,1
	PDV	254,3	209,2	191,4	213,1	222,7	235,1	654,9	670,9	1325,9
	PDV na uvoze	126,3	151,9	174,9	177,3	161,5	178,3	453,0	517,1	970,1
	PDV obaveza prema PDV prijavama	168,1	109,4	106,1	100,2	117,5	116,8	383,6	334,6	718,2
	PDV prema automatskom razrezu od stane UIO	0,0	0,0		0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
	PDV jednokratne uplate	0,1	0,4	0,1	0,2	0,1	0,1	0,6	0,4	0,9
	Ostalo	2,6	1,9	2,3	1,6	1,7	1,8	6,9	5,2	12,1
	Povrat PDV	-42,8	-54,4	-92,0	-66,3	-58,2	-61,9	-189,2	-186,3	-375,5
	Carine	22,3	27,7	33,2	32,4	27,9	28,5	83,2	88,8	171,9
	Porez na promet	0,4	0,7	0,6	1,0	0,6	0,5	1,7	2,1	3,8
	Akciza	61,7	65,4	81,8	71,5	84,9	89,7	209,0	246,0	455,0
	uvozni pr.	49,1	44,2	55,9	45,4	53,4	57,6	149,2	156,3	305,5
	u zemlji	12,6	21,2	25,9	26,1	31,5	32,1	59,8	89,7	149,5
	Putarina	12,0	13,3	15,4	16,7	17,9	10,7	40,7	45,4	86,1
	Ostalo	1,0	1,1	1,3	1,4	1,5	1,4	3,4	4,2	7,6
	Ostali povrati	-0,2	-0,5	-0,8	-0,4	-0,5	-0,9	-1,5	-1,8	-3,2
112	Direktni porezi	15,3	20,3	47,5	57,2	25,0	22,6	83,1	104,8	188,0
	Porezi na dohodak i dobit	14,2	18,6	45,7	56,0	24,0	21,6	78,5	101,6	180,1
	Ostali poreski prihodi	1,1	1,7	1,8	1,1	1,0	1,1	4,6	3,2	7,9
12	Neporeski prihodi	16,0	21,9	31,5	24,5	46,8	57,2	69,4	128,4	197,8
13	Ostali prihodi	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,5	0,2	0,6	0,8
14	Donacije/grantovi	0,7		0,2	0,1	0,0	0,0	0,9	0,0	0,9
15	Transferi viših nivoa	0,8	0,2	0,2	0,1	0,1	0,3	1,2	0,5	1,7
		I	II	III	IV	V	VI	Q1	Q2	Ukupno

2	Tekući Rashodi	311,6	374,2	396,9	437,7	419,7	468,3	1082,7	1325,6	2408,3
21	Tekući izdaci	56,3	80,3	82,0	88,0	86,3	107,0	218,6	281,3	499,9
211	Plaće i naknade	53,0	72,7	72,4	72,9	73,2	91,8	198,1	238,0	436,1
212	Izdaci za materijal i usluge	3,4	7,6	9,6	15,1	13,1	15,2	20,5	43,3	63,8
22	Grantovi/Socijalni transferi/Subvencije	17,4	55,4	69,6	86,9	81,6	74,6	142,4	243,1	385,5
	Transferi domaćinstvima	14,6	43,3	58,1	57,6	61,2	54,2	116,1	173,0	289,1
	Tranferi organizacijama/institucijama	0,1	1,2	2,6	3,4	1,5	4,5	3,9	9,4	13,4
	Subvencije	2,7	10,9	8,8	25,9	18,9	15,9	22,4	60,7	83,1
23	Plaćanje kamate	0,7	9,1	13,1	2,2	20,2	23,5	22,8	45,9	68,7
24	Ostali izdaci/potrošnja/transferi	1,0	20,6	21,6	24,4	21,8	28,3	43,2	74,5	117,7
25	Transferi sa JR	216,8	200,8	176,8	210,9	188,0	213,1	594,4	612,0	1206,4
	od čega: Budžet BiH	52,3	60,7	62,2	62,2	56,5	62,2	175,2	180,8	356,0
	od čega: FBiH / kantoni, općine, Direkcija za ceste	124,0	110,9	84,1	115,4	99,0	113,6	319,0	328,0	647,0
	od čega: RS / gradovi, općine, JP "Putevi RS"	29,8	20,0	21,3	23,5	22,2	26,5	71,1	72,2	143,3
	od čega: Brčko	10,6	9,2	9,2	9,8	10,3	10,9	29,1	31,0	60,1
27	Transferi kantonima, općinama i gradovima	18,7	7,5	33,6	22,7	22,6	21,8	59,8	67,1	126,9
28	Neto pozajmljivanje*	0,7	0,5	0,2	2,6	-0,7	-0,1	1,4	1,8	3,2
3	Neto nabavka nefinansijskih sredstava	0,3	9,7	10,8	5,7	5,6	7,8	20,9	19,0	39,9
4	Vladin suficit (+)/ deficit(-) (1-2-3)	72,6	-24,5	-5,4	-25,8	1,6	-30,4	42,7	-54,6	-11,9
5	Neto finansiranje	-0,63	-0,40	15,96	97,48	154,84	-19,36	14,9	233,0	247,9

Tabela 1.

BiH: Država, entiteti, BD, kantoni, I-V, 2009.

		I	II	III	IV	V	Q1	Q2	Ukupno
1	Prihodi (11+12+13+14)	361.621.530	384.787.981	439.503.843	577.426.790	453.734.263	1.185.913.353	1.031.161.053	2.217.074.406
11	Prihodi od poreza	319.298.953	340.213.980	383.291.493	401.183.323	378.005.985	1.042.804.426	779.189.308	1.821.993.734
	Porezi na dohodak i dobit	23.185.593	39.045.333	76.485.845	103.317.370	54.005.305	138.716.772	157.322.675	296.039.447
	Porez na imovinu	2.616.954	2.550.559	1.618.842	1.547.039	1.595.707	6.786.355	3.142.745	9.929.100
	Prihodi od indirektnih poreza	292.781.079	297.423.279	304.253.151	294.125.325	319.821.652	894.457.509	613.946.978	1.508.404.486
	Ostali porezi	715.327	1.194.809	933.655	2.193.589	2.583.321	2.843.791	4.776.910	7.620.701
12	Neporeski prihodi	37.355.275	42.477.553	55.144.550	173.230.120	70.336.670	134.977.378	243.566.790	378.544.168
13	Tekuće potpore (Grantovi)	4.943.518	1.956.955	1.013.242	2.949.876	5.378.728	7.913.715	8.328.604	16.242.320
14	Ostali prihodi	23.784	139.492	54.558	63.471	12.880	217.834	76.351	294.185
2	Rashodi (21+22+23)	313.213.289	361.437.719	442.638.460	454.447.819	457.317.156	1.117.289.467	911.764.975	2.029.054.442
21	Tekući izdaci	311.348.837	356.872.495	438.565.905	445.499.994	451.664.908	1.106.787.236	897.164.902	2.003.952.139
	Bruto plaće i naknade	195.616.357	221.788.826	222.760.579	220.823.261	223.416.540	640.165.763	444.239.801	1.084.405.563
	Izdaci za materijal i usluge	23.098.692	33.157.560	38.208.844	44.588.143	42.031.088	94.465.096	86.619.231	181.084.327
	Grantovi	91.215.234	92.751.156	164.423.265	177.818.537	165.954.278	348.389.656	343.772.816	692.162.471
	Izdaci za kamate i ostale naknade	1.418.553	9.174.952	13.173.216	2.270.053	20.263.002	23.766.721	22.533.055	46.299.777
22	Ostali rashodi	1.280.520	4.127.522	4.129.946	6.541.133	6.544.775	9.537.988	13.085.908	22.623.896
23	Neto pozajmljivanje*	583.932	437.702	-57.391	2.406.692	-892.527	964.243	1.514.165	2.478.407
3	Neto nabavka nefinansijskih sredstava	7.421.692	9.851.371	13.738.450	9.005.291	14.545.943	31.011.513	23.551.235	54.562.748
4	Vladin suficit/deficit (1-2-3)	40.986.549	13.498.891	-16.873.067	113.973.679	-18.128.836	37.612.373	95.844.843	133.457.216
5	Neto finansiranje	-1.284.777	-640.935	15.568.201	100.858.810	154.647.315	13.642.489	255.506.125	269.148.614

Tabela 2.

Bosansko-podrinjski kanton, I-III 2009. g.

		I	II	III	I-III 2009	I-III 2008
1	Prihodi (11+12+13+14)	2.516.509	2.478.733	2.231.419	7.226.661	8.557.384
11	Prihodi od poreza	2.141.951	1.973.848	1.900.398	6.016.198	7.445.639
	Porezi na dohodak i dobit	165.920	98.254	64.954	329.128	829.889
	Porez na imovinu	30.880	23.956	11.004	65.841	161.727
	Indirektni porezi	1.942.462	1.851.298	1.823.950	5.617.709	6.424.489
	Ostali porezi	2.689	341	490	3.520	29.534
12	Neporeski prihodi	296.728	248.296	252.575	797.599	873.700
13	Grantovi	76.252	254.423	76.491	407.166	191.023
14	Ostali prihodi	1.578	2.165	1.955	5.698	47.022
2	Rashodi (21+22)	2.932.191	2.961.305	3.288.815	9.182.312	8.888.016
21	Tekući izdaci	2.933.057	2.961.626	3.289.178	9.183.862	8.888.976
	Bruto plaće i naknade	1.656.581	2.077.436	1.825.636	5.559.653	5.221.184
	Izdaci za materijal i usluge	339.204	360.786	485.728	1.185.719	1.458.685
	Grantovi	875.438	522.065	976.499	2.374.002	2.204.798
	Izdaci za kamate i ostale naknade	61.834	1.339	1.315	64.488	3.923
	Doznake nižim potrošackim jedinicama	0	0	0	0	386
22	Neto pozajmljivanje	-866	-321	-363	-1.550	-960
3	Neto nabavka nefinansijskih sredstava	42.336	29.056	108.165	179.558	496.208
4	Vladin suficit/deficit (1-2-3)	-458.019	-511.629	-1.165.561	-2.135.209	-826.840
5	Neto finansiranje	-180.889	0	-14.968	-195.858	-155.768

Tabela 3.1.

Srednjobosanski kanton, I-III 2009. g.

		I	II	III	I-III 2009	I-III 2008
1	Prihodi (11+12+13+14)	12.947.314	12.853.716	12.350.647	38.151.677	46.319.540
11	Prihodi od poreza	10.778.527	10.570.026	10.086.376	31.434.929	38.643.613
	Porezi na dohodak i dobit	693.335	576.808	1.197.255	2.467.398	5.003.867
	Porez na imovinu	408.870	479.185	356.209	1.244.264	1.206.845
	Indirektni porezi	9.664.190	9.498.444	8.522.050	27.684.683	32.204.828
	Ostali porezi	12.132	15.589	10.862	38.583	228.073
12	Neporeski prihodi	1.817.446	2.115.899	2.083.737	6.017.082	6.804.171
13	Grantovi	351.341	167.791	180.534	699.666	844.256
14	Ostali prihodi	0	0	0	0	27.500
2	Rashodi (21+22)	12.178.176	14.244.615	15.490.407	41.913.198	39.619.591
21	Tekući izdaci	12.178.176	14.244.615	15.490.407	41.913.198	39.619.591
	Bruto plaće i naknade	8.950.230	9.728.180	9.939.461	28.617.870	24.180.311
	Izdaci za materijal i usluge	1.646.132	1.777.153	1.646.753	5.070.039	5.286.751
	Grantovi	1.536.509	2.641.647	3.765.548	7.943.704	9.848.883
	Izdaci za kamate i ostale naknade	6.587	21.789	5.234	33.610	85.376
	Doznake nižim potrošackim jedinicama	38.718	75.847	133.410	247.975	218.270
22	Neto pozajmljivanje*	0	0	0	0	0
3	Neto nabavka nefinansijskih sredstava	205.379	322.402	285.865	813.646	700.365
4	Vladin suficit/deficit (1-2-3)	563.759	-1.713.301	-3.425.626	-4.575.168	5.999.584
5	Neto finansiranje**	-16.270	-17.481	-15.489	-49.240	-6.840

Tabela 3.2.